

ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก”*

Factors that Cause the Elderly to be Deceived through Online Communication Channels "Facebook"

วันที่รับบทความ: 14 ก.ย. 66

อัญมณี ปักคิมวลชน **

วันที่แก้ไขบทความ: 28 พ.ย. 66

Anyamanee Pakdeemualchon **

วันที่ตอบรับ: 12 ธ.ค. 66

คมสัน รัตนะสิมากุล ***

Komsan Rattanasimakul ***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์ตัวเอกสาร คดีที่มีผู้สูงอายุมาแจ้งความและถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก จำนวน 25 คดี ศึกษาในช่วงเดือน

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในการรู้เท่าทันสื่อสังคม” ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563

*This article is part of the research on “Development of Activities for the Elderly in Social Media Literacy” receiving research funding from the National Research office (NRCT) 2019

**น.ศ.ด. (นิเทศศาสตร์), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, (2563). ปัจจุบันเป็น อาจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

** D. C. A. (Communication Arts), Chiang Rai Rajabhat University, (2020). Currently a lecturer in Communication Arts Faculty of Management Science Chiang Mai Rajabhat University.

***น.ศ.ด. (นิเทศศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549). ปัจจุบันเป็น รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ แผนกการสื่อสารสื่อใหม่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*** Ph.D. (Communication Arts), Chulalongkorn University, (2006). Currently a Associate Professor in Communication Arts Major Digital Media, The Faculty of Management Science Chiang Rai Rajabhat University.

กรกฎาคม 2563 - เดือนกรกฎาคม 2564 และการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน รวมผู้สูงอายุทั้งหมด 40 คน โดยทำ การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตีความหมายข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัย

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” มีทั้งหมด 5 ปัจจัย ปัจจัยภายในที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอก มีจำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุต้องการความรักความอบอุ่น โดยการถูกหลอกว่าจะมาแต่งงานด้วย 2) ผู้สูงอายุมีความไว้วางใจ เชื่อใจคิดว่าเป็นคนสนิททักมาขยี้เงิน (ไม่รู้เท่าทันสื่อ) และปัจจัย ภายนอก มีจำนวน 3 ปัจจัยได้แก่ 1) ผู้สูงอายุต้องการมีความมั่นคงทางด้านการเงินหลังเกษียณอายุราชการ/ความต้องการ ความมั่นคงในชีวิต 2) ผู้สูงอายุมีความต้องการซื้อสินค้า/บริการทางออนไลน์ในราคาที่ถูก และ 3) ผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เพิ่ม/หางานทำผ่านสื่อออนไลน์

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุถูกหลอก สื่อเฟซบุ๊ก คติความเฟซบุ๊ก

Abstract

This research focuses on the factors that cause the elderly to be deceived through online communication channels. "Facebook" with qualitative research methodology from document analysis Cases involving elderly people reporting and being deceived through Facebook A total of 25 cases were studied between July 2020 and July 2021 and 4 groups of elderly people in Chiang Mai and Chiang Rai provinces, each group of 10 people, including 40 elderly people.

The results of the research were as follows: Regarding the factors that cause the elders to be deceived, the results showed that there are 5 important factors: Internal factors that cause the elderly to be deceived There are 2 factors: 1) The elderly people need love and warmth then being tricked into marrying, 2) the elderly people are easy to trust. They trust and think that they are close friends who come to borrow money (They do not have media literacy. There are

3 external factors: 1) The elders want financial stability after retirement / life security needs, 2) the elderly want to buy products/services online at low prices, and 3) The elders want to earn more/find a job through online media.

Keywords: The Elderly are Deceived, Facebook Media, Facebook Lawsuit

บทนำ

ในปี พ.ศ.2564 ประเทศไทยมีประชากรรวม 66.7 ล้านคน ประชากรสูงอายุของไทยได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วมาก เมื่อ 50 ปีก่อนประเทศไทยมีผู้สูงอายุไม่ถึง 2 ล้านคน แต่ในปี 2564 จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มเป็น 12.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ภายในปี 2565 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564) จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทำให้มีหน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวโดยเฉพาะเรื่องของการใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่เรียกได้ว่ายังใหม่สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ

สื่อออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทกับทุกกลุ่มคนในสังคม กลุ่มผู้สูงอายุก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พบว่ามีการเปิดรับสื่อออนไลน์มากที่สุด ด้วยลักษณะของสื่อออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างง่าย ใช้งานได้สะดวกทุกที่ทุกเวลา โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก ซึ่งอาจจะเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มผู้ใช้สื่อที่มีอายุน้อย แต่คนกลุ่มดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปใช้บริการสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบอื่นๆ อย่างเช่น อินสตาแกรม (Instagram) ทำให้กลุ่มคนใช้เฟซบุ๊กก็เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตรอื่นๆ

ในต่างประเทศอย่างสหรัฐอเมริกา Yu, etc. (2018) เปิดเผยว่าผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปเริ่มใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก จึงมีการศึกษาการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยกลุ่มตัวอย่าง 2,003 คน ในกลุ่มนี้มีผู้ใช้เฟซบุ๊กถึง 1,138 คน และสำรวจรูปแบบการใช้เฟซบุ๊กในกลุ่มผู้ที่มีอายุ 18-65 ปี กับผู้ใช้งานที่มีอายุ

มากกว่า 65 ปีขึ้นไป ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอายุน้อยกว่า 65 ปีขึ้นไป มีความถี่ในการเข้าชมสื่อสังคมออนไลน์ไม่แตกต่างจากผู้ใช้งานที่มีอายุน้อยกว่า

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2563) ได้รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พ.ศ. 2563 พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 56-74 ปี) มีการใช้อินเทอร์เน็ตอยู่ที่ 8 ชั่วโมง 41 นาที โดยการใช้งานสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุไทย ในวัตถุประสงค์ต่างๆ กลุ่มที่มีการใช้มากเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น ไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) ร้อยละ 94.4 เพื่อความบันเทิง เช่น เน็ตฟลิกซ์ (Netflix) ยูทูบ (Youtube) ดิกต็อก (Tiktok) ร้อยละ 68.2 เพื่อทำธุรกรรมทางการเงิน เช่น เป๋าตัง ถูงเงิน ธนาคารต่างๆ ร้อยละ 66.7 กลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้ปานกลาง เพื่อสุขภาพ เช่น หมอพร้อม นนท์พร้อม เบทเทอร์มี (Betterme) ร้อยละ 33.2 และเพื่อการซื้อหรือขายสินค้าผ่านทางออนไลน์ เช่น ช้อปปี้ (Shopee) ลาซาด้า (Lazada) ร้อยละ 33.00 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

นอกจากนี้ทางด้าน นันทิยา ดวงกุ่มเมศ (2564) ประสานศูนย์วิชาการด้านการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ (ICEM) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดลเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์และผลกระทบการใช้สื่อของผู้สูงอายุไทย 2,000 คนทั่วประเทศ โดยในปี 2564 พบผู้สูงอายุเปิดรับสื่อออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ และสื่อบุคคลตามลำดับ ที่สำคัญพบความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากการถูกหลอกลวงถึงร้อยละ 16 โดยเฉพาะการซื้อสินค้าในราคาที่สูงเกินจริง เชื้อชวนลงทุนธุรกิจและทำบุญ ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องเสียเงิน เสียความรู้สึก และเสียรู้ (ได้รับสินค้าไม่มีคุณภาพแต่ราคาสูง) สะท้อนได้ว่าผู้สูงอายุไม่มีทักษะการรู้เท่าทัน ทำให้ถูกหลอกและหลงเชื่อสิ่งที่สื่อนำเสนอ

ทางด้านสภากศกรของบุรี โภคได้ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักใช้โซเชียลมีเดียท่องโลกออนไลน์เพื่อหาข้อมูลข่าวสาร พบปะเพื่อนฝูงและซื้อขายสินค้าทางออนไลน์ โดยพบว่าคนที่ข้อมูลออนไลน์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นั้น ทำให้ผู้สูงอายุหลายคนถูกหลอกหรือถูกโกงมากขึ้น โดยผู้สูงอายุมักจะตกเป็นเหยื่อของเหล่ามิจฉาชีพที่แฝงตัวมาในรูปแบบต่างๆ โดยพบว่า ช่องทางที่ผู้สูงอายุถูกหลอกลวงมากที่สุด คือเฟซบุ๊ก (Facebook) มากถึง ร้อยละ 40 ทั้งนี้ทางเจ้าหน้าที่บริหารอาวุโสฝ่ายดูแลบริการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2564) กล่าวว่า จากข้อมูลเรื่องร้องเรียน

ในปี 2564 พบว่า มีผู้ร้องเรียนปัญหาภัยคุกคามทางออนไลน์มากกว่า 50,000 เรื่อง เพิ่มขึ้น
ปี 2563 ประมาณร้อยละ 20

งานวิจัยที่ผ่านของรวิวรรณ ทรัพย์อินทร์ และญาติณี เคารพธรรม (2560) ยังแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุมักจะถูกหลอกได้ง่าย ซึ่งผู้สูงอายุที่ดูโฆษณาโดยเฉพาะโฆษณาชวนเชื่อพวกขายผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร และยาที่อวดอ้างสรรพคุณเกินจริง ทำให้ผู้สูงอายุหลงเชื่อได้ ยิ่งโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีภูมิคุ้มกันด้านสื่อแล้วมี โอกาสจะถูกหลอกได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยของจุลิน เทียนไทย (2562) ยังชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาการแชร์สิ่งที่ไม่เป็นความจริง โดยเฉพาะการแชร์เพราะความสงสาร การอยากช่วยเหลือมากเป็นพิเศษ อาจเป็นเพราะวัยสูงอายุวัยนี้เป็นวัยที่มีความเห็นอกเห็นใจ ชอบทำบุญ ประกอบกับประสบการณ์ในการรู้เท่าทันสื่อของการใช้สื่อสังคมออนไลน์น้อยกว่าวัยอื่นๆ จึงถูกหลอกได้ง่าย พนม คลีฉายา (2563) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีความเสี่ยงจากการใช้สื่อออนไลน์ 5 ประเภท ประกอบไปด้วยเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม LINE ทวิตเตอร์ และยูทูบ ข้อมูลข่าวหรือโฆษณาที่เป็นข่าวลวงหรือไม่มีการรับรองความปลอดภัย การพนันออนไลน์ การหลอกลวงเพื่อจะเสนอขายสินค้าหรือให้ซื้อสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ

ปัญหาผู้สูงอายุถูกมิจฉาชีพหลอกลวงผ่านช่องออนไลน์มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น โดยมีสาเหตุหลักๆ เนื่องจากผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอยู่บ้านคนเดียว ไม่ได้อยู่กับลูกหลานเป็นเหยื่อได้ง่าย ผู้สูงอายุในปัจจุบันใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้น และเมื่อผู้สูงอายุถูกหลอกแล้ว มีจำนวนน้อยมากเลือกไปแจ้งความหรือติดตามเอาเงินคืน มีเพียงร้อยละ 25.75 ของผู้สูงอายุที่ถูกหลอกไปแจ้งความกับตำรวจ และเพียงร้อยละ 6.5 เท่านั้นที่ติดตามเอาเงินคืน ขณะที่ ร้อยละ 46.75 เลือกโพสต์ประจานหรือประกาศลงสื่อสังคมออนไลน์เท่านั้น ซึ่งการไม่ได้แจ้งความอย่างจริงจัง อาจเพราะด้วยจำนวนเงินไม่มากคิดว่าแจ้งความไม่คุ้มค่า เสียเวลา ทำให้มีมิจฉาชีพลอยนวลและก่อเหตุซ้ำ (ช่อง 7 HDออนไลน์, 2565)

กรมกิจการผู้สูงอายุ (2563) เปิดเผยจำนวนผู้สูงอายุสัญชาติไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั่วประเทศ มีจำนวน 11,136,059 คน (สถิติ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2563) โดยแยกรายละเอียดเป็นแต่ละภาคและจำแนกเป็นรายจังหวัด รวมถึงสัดส่วนผู้สูงอายุต่อจำนวน

ประชากรทั้งหมดในแต่ละจังหวัด พบว่า ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดจำนวน 2,287,470 คน โดยจังหวัดเชียงใหม่มีผู้สูงอายุมากที่สุดในภาคเหนือ จำนวน 333,692 คน รองลงมาได้แก่ จังหวัดเชียงราย 225,862 คน ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” จากจำนวนคดีความที่มีการแจ้งความในสถานีตำรวจ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุป้องกันและระมัดระวังตนเองไม่ให้ถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก และใช้สื่อเฟซบุ๊กให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง ใช้สื่อเฟซบุ๊ก และมีประสบการณ์การถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก ทั้งนี้ในงานวิจัยผู้วิจัยจะเป็นชื่อเล่น ไม่เปิดเผยข้อมูลจริงของผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างเอกสาร ได้แก่ เอกสารการแจ้งความที่ผู้สูงอายุมาแจ้งความที่สถานีตำรวจในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ และเนื่องจากการถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก บางกรณีเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน และส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุจำนวนมากทำให้ไม่สามารถเปิดเผยสถานีตำรวจที่ให้ข้อมูล รวมทั้งรายชื่อของกลุ่มผู้สูงอายุที่ถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก

ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัยและเก็บข้อมูล คือ พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัด เชียงราย

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลประมาณ 3 เดือน ได้แก่ ช่วงเดือน พฤษภาคม 2564-กรกฎาคม 2564 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงitudinalจากเอกสาร โดยเป็นคดีความ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก ตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม 2563 - กรกฎาคม 2564 รวมระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ 1 ปี

นิยามศัพท์

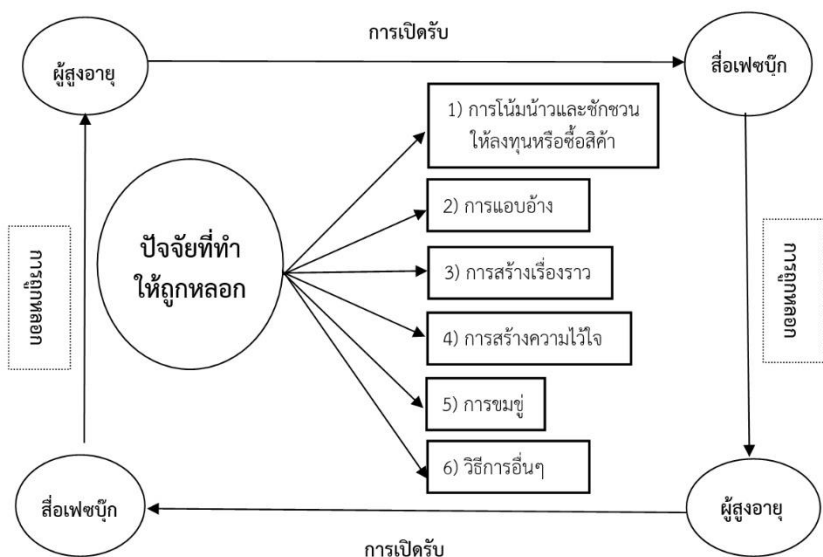
ผู้สูงอายุ (Elderly) หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอก หมายถึง สิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุได้รับการหลอกลวง ได้รับผลกระทบใน ทิศทางด้านลบ ถูกทำให้เสียทรัพย์สิน สูญเสียเงินก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้สูงอายุและคนรอบข้างผู้สูงอายุ เช่น การโอนเงินสินค้าทางออนไลน์แต่ไม่ได้รับ สินค้าหรือได้รับสินค้าแต่ไม่ตรงตามที่สั่ง การใช้รูปโปรไฟล์คนรู้จักมาทักขอยืมเงินทาง ช่องสนทนาเฟซบุ๊ก ผู้สูงอายุหลงเชื่อและโอนเงินไปให้ทำให้เสียทรัพย์สิน เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟซบุ๊ก”
2. เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้สื่อเฟซบุ๊กได้อย่างรู้เท่าทันและมีประสิทธิภาพ รวมถึงตระหนักถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟซบุ๊ก”
3. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ นำข้อมูล ไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อออนไลน์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ (Older person) เป็นวัยซึ่งมีความแตกต่างจากวัยอื่น เป็นวัยบั้นปลายของชีวิต ดังนั้นปัญหาของผู้สูงอายุในทุกด้านโดยเฉพาะด้านสังคม และสาธารณสุข จึงแตกต่างจากคนในวัยอื่น ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก ซึ่งรัฐบาลไทย และทั่วโลก ได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ จึงมีความพยายาม และมีการณรงค์อย่างต่อเนื่อง ให้ทุกคน ตระหนัก เข้าใจ และพร้อมดูแลผู้สูงอายุให้ทัดเทียม เช่นเดียวกับการดูแลประชากรในกลุ่มอายุอื่น

คำว่าผู้สูงอายุ (Elderly) บัญญัติขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย โดย พล.ต.ต.อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ในการประชุมระหว่างแพทย์อาวุโสและผู้สูงอายุจากวงการต่างๆ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2505 จน เป็นที่เข้าใจยอมรับและแพร่หลายมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (สุรกุล เชน อบรม, 2541, หน้า 5)

ผู้สูงอายุ คือ วัยที่คนมีอายุยาวนานจนสังขารเริ่มเสื่อมถอยลง ความชราเป็นผลของการสูญเสีย อย่างช้าๆ และไปเรื่อย ๆ ของความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ของร่างกายรวมทั้งเนื้อเยื่อต่าง ๆ เกณฑ์ที่กำหนดว่าใครคือคนชรา คือ อายุ ซึ่งวัดโดยจำนวนปีที่ได้ มีชีวิตอยู่ การจำแนกขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมและเวลาที่อ้างถึงในสังคมที่มีลักษณะสังคมสมัยใหม่ 11 (Modernized) มากก็จะกำหนดอายุที่จะจำแนกว่าเป็นคนชราไว้สูง ส่วนสังคมล้าหลังหรือดั้งเดิมก็ จะกำหนดอายุจำแนกว่าคนชราไว้ว่า เช่น ประเทศไทย คนชราคือคนที่มียายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ใน ประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และคนอื่นๆ, 2550, หน้า 4-8)

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารของผู้สูงอายุ

การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารหรือสื่อใหม่ของผู้สูงอายุเป็นไปเพื่อการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ซึ่งจะมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุมากขึ้นในการช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใกล้ชิดติดต่อกับบุคคลอื่นๆ ซึ่งจะมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุมากขึ้นในการช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใกล้ชิดติดต่อกับครอบครัวและเพื่อน และช่วยรักษาการติดต่อกับเพื่อน ทั้งที่อยู่เมืองเดียวกันและต่างเมือง Armstrong, M. (2009) กล่าวว่าผู้สูงอายุใช้สื่อดังกล่าว เพราะใช้งานได้ง่ายขึ้นในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัว ช่วยลดความรู้สึกห่างไกลกัน และมีแนวโน้มที่เข่าจะใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้นในเชิงสื่อสารสังคมออนไลน์ และจะมีความสามารถในการใช้งานเพื่อเชื่อมโยงมิตรภาพกับเพื่อนที่อยู่ห่างไกลกัน กล่าวได้ว่าเทคโนโลยีนั้นสามารถยกระดับและเป็นการเปิดโอกาสในการเข้าสังคมและการสื่อสารเพื่อให้ผู้สูงอายุนั้นรับรู้ถึงการมีส่วนร่วมในสังคม (Ortega-Parra, A., & Sastre-Castillo, M. A., 2013) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยได้ระบุให้เห็นว่าเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งรวมไปถึงอินเทอร์เน็ตนั้นมีศักยภาพในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุได้ ดังปรากฏในข้อค้นพบของ Mark Tyler, Veronika Simic & Linda De George-Walker, (2018)

ทำการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ทางดิจิทัลของชาวออสเตรเลียที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปและเป็นผู้เกษียณอายุแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้คนในวัยนี้เป็นสุดยอดผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (Super-Users) โดยเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์จากการทำงาน สามารถใช้แอปพลิเคชันมากมายบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพประหนึ่งว่าเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยและวิธีการใช้หลอกลวงกลุ่มผู้สูงอายุผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์

นันทิยา ดวงกุ่มเมศ และคณะ (2564) ได้อธิบายปัจจัยและวิธีการที่ใช้หลอกลวงผู้สูงอายุผ่านสื่อต่างๆ นั้นมีความหลากหลายและอาจใช้หลายวิธีในการหลอกลวงให้ได้ผล โดยวิธีการที่กลุ่มผู้สูงอายุถูกหลอกจนเกิดความเสียหาย พบว่าใช้ในการหลอกลวงอยู่ 6 ประเด็นหลักๆ ได้แก่ 1) การโน้มน้าวและชักชวนผู้สูงอายุให้ลงทุน หรือซื้อสินค้า แล้วจะคุ้มค่ากับสิ่งที่ลงทุนไป ทำให้ผู้สูงอายุหลงเชื่อหรือเห็นคล้อยตาม 2) การแอบอ้าง หมายถึง การแอบอ้างสรรพคุณของสินค้าโดยไม่เป็นความจริง สินค้าได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพแต่ไม่เป็นจริง หรือการได้รับความไว้วางใจจากบุคคลที่มีชื่อเสียง 3) การสร้างเรื่องราวเท็จ ซึ่งหมายถึง การสร้างเรื่องราว เหตุการณ์ที่ไม่เป็นความจริงขึ้นมา เช่น การสร้างเรื่องราวญาติของผู้สูงอายุกำลังเดือดร้อน จะต้องรีบโอนเงินให้ด่วน หรือสร้างเรื่องราวผู้สูงอายุได้รับรางวัลใหญ่ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือภาษีที่สูงเกินจริง 4) การสร้างความไว้วางใจ การสัญญาว่าจะให้ประโยชน์หากมอบสิทธิบางอย่างให้ 5) การข่มขู่ หากไม่ทำจะเกิดผลเสียหายต่อผู้สูงอายุ และ 6) วิธีการอื่นๆ

Amer Owaida (2021) ได้รวมกลโกงยอดนิยมบนเฟซบุ๊กไว้ สามารถสรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1) การขอยืมเงินหรือปล่อยเงินกู้ โดยการหลอกลวงประเภทนี้จะเกิดขึ้นเป็นประจำในเครือข่ายโซเชียลมีเดียและสังเกตได้ง่าย หลักฐานของเงินกู้เกี่ยวข้องกับผู้หลอกลวงที่แชร์โพสต์สาธารณะ ที่พวกเขาอ้างว่าเสนอเงินกู้ทันทีในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก และสิ่งที่พวกเขาต้องการคือค่าธรรมเนียมล่วงหน้าเพียงเล็กน้อย

2) บัญชีปลอม อาชญากรไซเบอร์สามารถเลียนแบบโปรไฟล์โซเชียลมีเดียทั้งหมด และพยายามแอบอ้างว่าเป็นเจ้าของเฟชบุ๊ก จากนั้นพยายามติดต่อเพื่อนหรือญาติของเจ้าของเฟชบุ๊ก เพื่อยืมเงินหรือให้โอนเงินเพื่อกิจกรรมอะไรบางอย่าง

3) แจกของฟรี คือการพยายามหลอกล่อให้ผู้ใช้โดยอ้างว่าพวกเขาสามารถได้รางวัลใหญ่ โดยไม่ต้องใช้ความพยายาม กลวิธีมักจะใช้การสร้างเพจหรือบัญชีที่แอบอ้างเป็นแบรนด์คนดัง วงดนตรี หรืออะไรก็ตามที่น่าสนใจ

4) เงินสกุลออนไลน์ ด้วยความนิยมของเงินสกุลออนไลน์ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้กลโกงที่เกี่ยวข้องกับเงินสกุลออนไลน์ทุกรูปแบบเกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ต เป้าหมายของการหลอกลวงเหล่านี้เหมือนกันคือ หลอกล่อให้แชร์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ใช้เฟชบุ๊ก ข้อมูลการชำระเงิน หรือให้โอนเงินดิจิทัลไปยังมีจนาชีพ

5) แจ้งเตือนปลอม นอกเหนือจากผู้ใช้ทั่วไปแล้ว อาชญากรไซเบอร์ยังมุ่งเป้าไปยังธุรกิจและแบรนด์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการติดตามเพจเฟชบุ๊กของพวกเขา ผู้หลอกลวงมักจะเริ่มต้นด้วยการแอบอ้างเป็นฝ่ายสนับสนุนของเฟชบุ๊กแล้วส่งข้อความถึงเจ้าของเพจโดยอ้างว่าพวกเขาจะเมดนโยบายเนื้อหาและถูกกล่าวหาว่า “ละเมิดลิขสิทธิ์”

จากแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารของผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยและวิธีการใช้หลอกลวงกลุ่มผู้สูงอายุผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ดังกล่าว ผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบริบทของปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกลวงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟชบุ๊ก”

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกลวงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟชบุ๊ก” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ผ่านตัวเอกสาร โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อนำมาวิเคราะห์ เพื่อจัดกลุ่มปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกลวงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟชบุ๊ก” ดังนี้ 1) เป็นคหิความที่ผู้สูงอายุมาแจ้งความที่สถานีตำรวจในพื้นที่อ.เมือง จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่

2) เป็นคติความที่เกี่ยวกับการถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก ตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม 2563-เดือนกรกฎาคม 2564 รวมระยะเวลา 1 ปี พบว่า มีตัวอย่างการแจ้งความดำเนินคดีความที่ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อเฟซบุ๊ก ทั้งหมด 25 คดีความ

การสนทนากลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย จำนวน 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน รวมผู้สูงอายุทั้งหมด 40 คน ตามเกณฑ์ของชาย โพธิ์สีตา (2554) ที่กล่าวว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถใช้ได้น้อยกว่า 15 ตัวอย่าง แต่ต้องไม่น้อยกว่า 8 ตัวอย่าง และควรเก็บข้อมูลจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนอ้อมตัว พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการให้ข้อมูลในลักษณะที่สอดคล้องกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้วิจัยจะเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และใช้วิธีการแบบอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball Sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างในลักษณะการสร้างเครือข่ายข้อมูล โดยเลือกผู้สูงอายุที่ถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” และกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุได้เสนอผู้สูงอายุที่มีลักษณะใกล้เคียงค่อยๆ ไป ทั้งนี้มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้สูงอายุจะต้องเป็นผู้สูงอายุที่เคยประสบการณ์การถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” ทั้งที่เคยแจ้งความดำเนินคดีที่สถานีตำรวจ และไม่เคยแจ้งความดำเนินคดีที่สถานีตำรวจ

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุถูกหลอกเรื่องอะไรบ้าง 2) ผู้สูงอายุถูกหลอกด้วยวิธีการใดบ้าง 3) ปัจจัยอะไรที่สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุหลงเชื่อจนทำให้ถูกหลอก และ 4) ความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่ถูกหลอกจากเฟซบุ๊ก

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารคดีการแจ้งความที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอก มีทั้งหมด 25 คดีความ และการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 40 คน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ 3 ส่วนดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 สรุปรายละเอียดของเอกสารการแจ้งความคดีที่ผู้สูงอายุถูกล่อลวง

ผลการวิจัย พบว่า มีคดีการแจ้งความที่ผู้สูงอายุถูกล่อลวง ทั้งหมด 25 คดีความ ได้แก่

1) คดีความเกี่ยวกับการล่อลวงให้ผู้สูงอายุใช้เงินเกษียณก่อนสุดท้ายของตนเอง เพื่อหารายได้เพิ่มซึ่งผู้สูงอายุคิดว่าต้องการความมั่นคงทางการเงิน และได้เงินแน่นอนจึงยอมโอนเงินไป จำนวน 2 คดีความ

2) คดีความการล่อลวงให้ผู้สูงอายุโอนเงินโดยใช้รูปโปสเตอร์โปสเตอร์หน้าตาดี รูปร่างดี และจะมาแต่งงานด้วย จำนวน 3 คดีความ

3) คดีความเกี่ยวกับการล่อลวงให้ผู้สูงอายุโอนเงินเพื่อซื้อสินค้าและบริการทางออนไลน์ในราคาที่ถูก จำนวน 11 คดีความ ยกตัวอย่างสินค้าแอร์มือสอง ยี่ห้อมิตซูบิชิ การซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล การซื้อรถจักรยานไฟฟ้า การซื้อรถยนต์ เป็นต้น

4) คดีความเกี่ยวกับการล่อลวงให้โอนเงินเพื่อให้ได้งานทำ โดยผู้สูงอายุจะต้องโอนเงินค่าดำเนินการให้แก่ผู้จ้างงานก่อน ถึงจะได้งานทำ จำนวน 2 คดีความ

5) คดีความเกี่ยวกับความไว้วางใจ โดยการใช้เฟซบุ๊กปลอม หรือการใช้รูปโปสเตอร์ที่มีลักษณะเฟซบุ๊กเป็นเพื่อนกัน หรือเป็นคนรู้จัก เพื่อทักว่ายืมเงิน จนในที่สุดผู้สูงอายุก็ไว้วางใจถูกล่อลวงให้โอนเงิน จำนวน 7 คดีความ

ส่วนที่ 2 การจัดหมวดหมู่วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกล่อลวง

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกล่อลวงมีทั้งหมด 5 ปัจจัย ได้แก่

ปัจจัยภายใน ที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกล่อลวงมีจำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุต้องการความรักความอบอุ่น โดยการถูกล่อลวงจะมาแต่งงานด้วย 2) ผู้สูงอายุมีความไว้วางใจ คิดว่าเป็นคนสนิทพามาเยี่ยม (ไม่รู้เท่าทันสื่อ)

ปัจจัยภายนอก มีจำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุต้องการมีความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุราชการ/ความต้องการ ความมั่นคงในชีวิต 2) ผู้สูงอายุมีความต้องการซื้อสินค้า/บริการทางออนไลน์ในราคาที่ถูก และ 3) ผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เพิ่ม/หางานทำผ่านสื่อออนไลน์

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยแต่ละปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกละเลย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกละเลย รวมถึงกลไกความที่เกิดขึ้น กลวิธีในการหลอกลวงของกลุ่มมิจฉาชีพ (คนร้าย) ดังต่อไปนี้

ปัจจัยภายใน จำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยที่ผู้สูงอายุมีความต้องการทางด้านความรัก/ความอบอุ่น/เสนาหา

สำหรับปัจจัยทางด้านที่ผู้สูงอายุต้องการความรัก ความอบอุ่น หรือถูกละเลยด้วยความเสนหานั้น ปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เพิ่งเริ่มฝึกเล่นเฟซบุ๊ก โดยมักจะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่มีความเหงา อยู่บ้านคนเดียว หรือสามีเสียชีวิต ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุต้องการคนที่มาดูแลในบั้นปลายชีวิต มีคู่ชีวิต มีญาติพี่น้อง มักจะตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพด้วยวิธีการต่างๆ ด้วยการปลอมรูปโปรไฟล์บ้าง หรือการทักมาขอเป็นเพื่อน แล้วจากนั้นก็จะมีการพูดคุยกัน จนที่สุดก็หลอกให้ผู้สูงอายุโอนเงิน ซึ่งผู้สูงอายุด้วยความที่คิดว่าได้เงินแน่นอน และคิดว่าเขาคงจะมาแต่งงานกับเราจริงๆ ตามที่มีการคุยกันผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก จึงยอมโอนเงินไปให้กับมิจฉาชีพดังกล่าว ดังกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นของคดีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 72 ปี คดีที่หลอกให้โอนเงินด้วยการหลอกว่าจะมาแต่งงานด้วย มูลค่าความเสียหาย 1,062,800 บาท

กลวิธีการหลอกลวง มีชายชาวต่างชาติหน้าตาดี/รูปร่างดี ทักมาขอเป็นเพื่อนทางเฟซบุ๊ก และมีการพูดคุยกันในช่องข้อความทางเฟซบุ๊ก โดยการใช้กลยุทธ์หลอกว่าจะบินมาแต่งงานกับผู้สูงอายุที่ประเทศไทย ทำให้ผู้เสียหายโอนเงินไปยังมิจฉาชีพทั้งหมดจำนวน 20 ครั้ง มูลค่าความเสียหาย 1,062,800 บาท

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 60 ปี คดีที่หลอกให้โอนเงินด้วยการหลอกว่าจะมาแต่งงานด้วย มูลค่าความเสียหาย 2,205,900 บาท

กลวิธีการหลอกลวง การเข้ามาทักเฟซบุ๊ก เข้ามาทำความรู้จักกับผู้เสียหาย จากนั้นได้ติดต่อกันทางผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสนทนาของเฟซบุ๊ก โดยมีมิจฉาชีพได้อ้างว่าเป็นชาวลาสเวกัส ประเทศสก็อตแลนด์ จะมาขอแต่งงาน และใช้ชีวิตอยู่เมืองไทยด้วยกัน ต่อมาได้หลอกลวงว่าส่งพัสดุของขวัญเป็นกระเป๋าเดินทางภายในมีเงินสดจำนวน

มากมายให้ โดยทางด้านเฟรดดิกเซน ได้ให้คนไทยที่เป็นผู้หญิงอ้างชื่อว่าคุณโอ้ ได้โทรศัพท์ติดต่อมายังผู้เสียหายส่งพัสดุมาจากเมืองกลาสโกว์ มาถึงสุวรรณภูมิ แต่ไม่ได้เสียค่าขนส่งถึงจังหวัดเชียงราย และให้ผู้เสียหายเป็นผู้ชำระค่าใช้จ่ายต่างๆ และได้มีหญิงไทยอ้างชื่อว่ารัตนาทิพย์ที่มามีติดต่อกับผู้เสียหายอีกคนหนึ่ง เพื่อให้ผู้เสียหายชำระค่าธรรมเนียมเพื่อรับรองว่าเป็นเงินถูกกฎหมาย รวมทั้งค่าอื่นๆ จนผู้เสียหายหลงเชื่อโอนเงินไปทั้งสิ้น 18 ครั้ง รวมเป็นเงินจำนวน 2,205,900 บาท แต่ก็ยังไม่ได้รับกระเป๋าเดินทางภายในบรรจุเงินสดของนายเฟรดดิกเซนที่ส่งมาให้แต่อย่างใด ผู้เสียหายคิดว่าน่าจะถูกลักลอบชิงทรัพย์ ทั้งคนต่างประเทศและคนไทยร่วมมือกันเป็นขบวนการ สร้างเรื่องเท็จ มาหลอกลวง จึงเข้ามาแจ้งความดำเนินคดี

จากการผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มที่แสดงว่าผู้สูงอายุถูกล่อลวง ผู้วิจัยขออธิบายโดยยกตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม ในส่วนของปัจจัยที่ผู้สูงอายุมีความต้องการทางด้านความรัก/ความอบอุ่น/แส่นหา ดังนี้

“ตั้งแต่สมัครเฟซบุ๊กมา มีแต่ฝรั่งมาขอแอดเป็นเพื่อนบ้าง ป้าก็ได้ฟังข่าวมาเยอะเรื่องฝรั่งหลอกแต่ป้าคิดว่าจะลองดู ป้าก็ใช้โปรแกรมที่เรียกว่าแปลภาษา แต่พอคุยไปมาก็คิดว่าถูกล่อลวงแน่ๆ แต่ก็มีเพื่อนป้านี้แหละที่สนิทกัน มาชวนให้ไปเป็นเพื่อนแจ้งความ เพื่อนป้าอายุไม่กล้าแจ้งที่สถานีตำรวจใกล้บ้าน ก็ไปแจ้งไกลหน่อย แต่ตำรวจก็ไม่ยอมต้องกลับมาแจ้งความที่บ้าน ก็โดนไปหลายบาทอยู่ เป็นแสน” (ป้าณี, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2564)

“ส่วนใหญ่เนี่ยก็เห็นเพื่อนๆ ที่โสด พออายุมากไม่ได้ทำงานแล้วแต่อยากมีคู่ เล่นเฟซบุ๊กก็เจอคนที่ใช้โปรไฟล์เป็นผู้ชายหน้าตาดี ก็ลองคุยกัน ป้าไม่เคยโดน แต่เพื่อนป้าโดน หลอกให้โอนเงินบอกจะพาไปอยู่เมืองนอกด้วย จนตอนนี้ก็ไม่ได้ไป” (ป้าหนู, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2564)

2. ผู้สูงอายุมีความไว้วางใจ เชื่อใจคิดว่าเป็นคนสนิททักมาข่มเงิน/เล่นแชร์/ความสงสาร

สำหรับปัจจัยทางด้านผู้สูงอายุที่มีความไว้วางใจ เชื่อใจคิดว่าเป็นคนสนิททักมาข่มเงิน รวมถึงทักมาชวนให้เล่นแชร์ ซึ่งปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุที่เล่นเฟซบุ๊กแล้วไม่รู้เท่าทัน ไม่คิดว่าจะมีการเปลี่ยนรูปโปรไฟล์หรือการปลอม

เฟชนึกให้เป็นเหมือนเพื่อนสนิทของผู้สูงอายุแล้วทักมาขยืมเงินผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุคิดว่าบุคคลดังกล่าวเป็นเพื่อนของตนจริงๆ จึงโอนเงินไปให้กลุ่มมิชชาชีพ นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของความน่าสงสารที่มักจะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ที่เวลาเห็นสัตว์ถูกทิ้ง หรือเห็นบุคคลอื่นได้รับความเดือดร้อนก็ช่วยเหลือ แต่สุดท้ายผู้สูงอายุก็ถูกหลอกได้ในที่สุด ดังกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นของคดีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 60 ปี คดีที่หลอกให้โอนเงินจากการปลอมเฟชนึกว่าเป็นคนสนิท คนรู้จักแล้วทักไปขยืมเงิน มูลค่าความเสียหาย 15,000 บาท

กลวิธีการหลอกลวง ผู้เสียหายได้ถูกมิชชาชีพติดต่อมาทางเฟชนึกใช้ชื่อว่า “JaJa Poonyanuch” โดยได้ส่งข้อความมาหาผู้แจ้งเพื่อขยืมเงิน โดยเฟชนึกดังกล่าวเป็นเฟชนึกที่แอบอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือคนที่ผู้แจ้งรู้จัก ทำให้ผู้แจ้งหลงเชื่อ และได้โอนเงินไป เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 15,000 บาท ต่อมาผู้แจ้งได้ติดต่อไปยังเจ้าของผู้ใช้เฟชนึก ซึ่งปรากฏว่าเฟชนึกดังกล่าวมีการปลอมแปลงและแอบอ้างว่าเป็นเจ้าของเฟชนึกขึ้นมา

ผู้สูงอายุเพศชาย อายุ 60 ปี คดีที่หลอกให้โอนเงินจากการปลอมเฟชนึกว่าเป็นคนสนิท คนรู้จักแล้วทักไปขยืมเงิน มูลค่าความเสียหาย 12,500 บาท

กลวิธีการหลอกลวง ผู้เสียหายได้รับข้อความผ่านช่องทางเฟชนึก ชื่อ “นคร สาทิ” ส่งข้อความมา มีใจความคือประสงค์จะขยืมเงินจำนวน 12,500 บาท ทางผู้แจ้งหลงเชื่อว่าเป็นเพื่อนคนรู้จักของผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงได้โอนเงินไปยังบัญชีดังกล่าว ภายหลังผู้แจ้งได้กระทำการโอนเงินไปแล้วได้ติดต่อไปยังเพื่อนซึ่งมีรูปปรากฏในเฟชนึกที่ได้ทักข้อความมานั้น ทางโทรศัพท์มือถือ จึงพบว่า เฟชนึกของเพื่อนผู้ติดต่อดังกล่าวได้โดนแฮ็กข้อมูลและนำไปใช้หลอกลวงเพื่อขยืมเงินเพื่อนในบัญชีเฟชนึก

จากการผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มที่แสดงว่าผู้สูงอายุถูกหลอก ผู้วิจัยขออธิบายโดยยกตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม ในส่วนของปัจจัยที่ผู้สูงอายุมีความไวใจเชื่อใจคิดว่าเป็นคนสนิททักมาขยืมเงิน/เล่นแชร์/ความสงสาร ดังนี้

“ก็เชื่อว่าเป็นเพื่อนสนิทกัน ทักมาขยืมเงิน ด้วยความที่เราก็คิดว่าเป็นเพื่อนจริงๆ ก็ช่วยเหลือไป เพราะคิดว่าจำนวนไม่มากมายอะไร โดยพอโอนให้เขาไปแล้ว ได้มี

โอกาสเจอกันได้คุยกัน และเอาข้อความเฟซบุ๊กให้เพื่อนดู เพื่อนตกใจบอกว่าไม่ใช่เขา เรา
กลับไปดูข้อความอีกทีรู้ทันทีว่าโดนหลอก เรายังคิดว่ายังโชคดีนะไม่ใช่เงินจำนวนมากแค่
ร้อยสองร้อยบาท” (น้ภา, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2564)

“สำหรับป้านะก็เคยโอน คิดว่าเป็นหลานสาวของเพื่อน มารู้อีกทีถูกหลอกไป
แล้ว” (ป้าลัด, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2564)

ปัจจัยภายนอก จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยผู้สูงอายุต้องการมีความมั่นคงทางด้านการเงินหลังเกษียณอายุราชการ/
ความ ต้องการความมั่นคงในชีวิต

สำหรับปัจจัยทางด้านการความมั่นคงที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกนั้น เป็นปัจจัย
ที่สำคัญ สำหรับผู้สูงอายุบางคนทีหลังอายุ 60 ปีแล้ว หากเป็นผู้ที่รับราชการมีหน้าที่การงาน
ที่มั่นคง ได้รับเงิน เกษียณอายุราชการก่อนสุดท้าย ก็มักจะคิดว่าต้องการนำเงินที่ได้จาก
การเกษียณก่อนสุดท้ายไปต่อยอดเพื่อหาเงินเพิ่ม เนื่องจากเป็นเงินก่อนสุดท้ายในบั้นปลาย
ชีวิตแล้ว ซึ่งจากความต้องการมีรายได้เพิ่ม และต้องการมีความมั่นคงในชีวิตทำให้ผู้สูงอายุ
ถูกหลอกให้โอนเงินได้ง่าย โดยคคีความที่เกิดขึ้น มีจฉาชีพมักจะใช้กลอุบายด้วยการส่ง
สินค้า รวมถึงอ้างว่าเป็นเงินสดมาจากต่างประเทศโดยผู้สูงอายุ ต้องจ่ายเงินเพื่อเป็นการไถ่
สินค้าออกมา ซึ่งผู้สูงอายุด้วยความที่คิดว่าได้เงินแน่นอนจึงยอมโอนเงินไปให้กับมีจฉาชีพ
ดังกล่าว ดังกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นของคคีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคคีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ คคีทีหลอกให้โอนเงิน ด้วยกล
อุบายจากการส่งสินค้า/มีเงินสด มาจากต่างประเทศ มูลค่าความเสียหาย 25,000 บาท

ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 60 ปี คคีทีหลอกให้โอนเงินเป็นค่าส่งสินค้าเงินสดมาจาก
ต่างประเทศ

กลวิธีการหลอกลวง การชักจูงความมาทางเฟซบุ๊กโดยการใ้กลอุบายหลอก
ผู้สูงอายุว่ามีของส่งมาจากต่างประเทศ และมีเงินสดหรือสินค้าอื่นๆ แต่ตอนนี้สินค้าติดอยู่ที่
กรมศุลกากรต้องโอนเงินไปเพื่อไถ่ถอนสินค้านี้ดังกล่าวออกมา แล้วผู้สูงอายุจะได้เงิน
ดังกล่าว

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย คดีที่หลอกให้โอนเงิน ด้วยกลอุบายจากการส่งของมาจากต่างประเทศ

ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 61 คดีถูกหลอกให้โอนเงินโดยการส่งสินค้ามาจากต่างประเทศ มูลค่าความเสียหาย 925,925 บาท

กลวิธีการหลอกลวง การชักซื้อความเข้ามาช่องทางเฟซบุ๊ก โดยมีการแจ้งว่ามีสินค้าติดอยู่ที่บริษัทประกันภัยสถานทูตดูไบ ประจำประเทศไทย ซึ่งทางผู้เสียหายจะต้องโอนเงินเป็นค่าดำเนินการในการไถ่ถอนเงินสด จากนั้นผู้เสียหายก็จะได้เงินสดคืน ซึ่งทางผู้เสียหายก็ได้โอนไปทั้งหมด 11 ครั้ง เป็นจำนวนเงิน 925,925 บาท

จากการผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มที่แสดงว่าผู้สูงอายุถูกหลอก ผู้วิจัยขออธิบายโดยยกตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม ในส่วนของปัจจัยที่ผู้สูงอายุปัจจัยผู้สูงอายุต้องการมีความมั่นคงทางด้านการเงินหลังเกษียณอายุราชการ/ความ ต้องการความมั่นคงในชีวิต ดังนี้

“ส่วนใหญ่ที่ดูเห็นจะโทรศัพท์มาก่อน และขอแอดเฟซบุ๊กด้วย แล้วทักมาบอกว่ามีสินค้าส่งมาจากสิงคโปร์ มีมูลค่ามาก แต่ต้องเสียค่าสรรพกรเป็นเงินจำนวน 20,000 บาท ลูกก็ตกใจว่ามันมูลค่าเยอะมาก แต่พอขอต่อรองว่าลดลงได้ไหม ปรากฏว่าเขาลดให้เหลือหลักพัน ลูกก็อยากได้สินค้า เพราะเขาบอกมีมูลค่ามากกว่า ก็เลยลองโอนไป พันกว่าบาทนี้แหละ พอโอนไปเสร็จหายไปเลย” (ลุงจอร์, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2564)

2. ผู้สูงอายุมีความต้องการซื้อสินค้า/บริการทางออนไลน์ในราคาที่ถูก

สำหรับปัจจัยทางด้านผู้สูงอายุที่มีความต้องการซื้อสินค้าหรือบริการทางออนไลน์ในราคาที่ถูกนั้น ปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุที่เล่นเฟซบุ๊กแล้วเห็นโฆษณาการขายสินค้าต่างๆผ่านเฟซบุ๊กที่ดูมีความน่าสนใจ ดึงดูดความสนใจ ทั้งด้วยราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดทั่วไป ทำให้ผู้สูงอายุสนใจในตัวสินค้านั้นๆ นอกจากนั้นบางคดียังมีการเก็บเงินปลายทางทำให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจว่าคงจะไม่ถูกหลอก แต่สุดท้ายพอสินค้ามาถึง และมีการจ่ายเงินปลายทางไปพอแกะสินค้าออกก็ไม่เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ จนสุดท้ายผู้สูงอายุถูกหลอกได้ในที่สุด ดังกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นของคดีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 60 ปี ถูกหลอกโอนเงินซื้อสินค้าทางเฟซบุ๊ก จักรยานไฟฟ้า มูลค่าความเสียหาย 1,900 บาท

กลวิธีการหลอกลวง ทางผู้ขายสินค้าทางออนไลน์ก็จะใช้รูปโฆษณาทางเฟซบุ๊ก เป็นรูปจักรยานที่ทำให้เกิดความน่าสนใจ ทำให้ผู้เสียหายโดยเฉพาะผู้สูงอายุหลงเชื่อ เนื่องจากสินค้าดังกล่าวคือจักรยาน มีราคาที่ถูกกว่าราคาทั่วไป ทำให้ผู้สูงอายุสั่งซื้อจักรยาน ผ่านทางเฟซบุ๊ก หลังจากที่โอนเงินไปแล้วก็ไม่สามารถติดต่อได้เลย ทำให้ผู้สูงอายุเชื่อว่า ถูกหลอกจึงเข้ามาแจ้งความดำเนินคดีต่อไป

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้สูงอายุเพศชาย อายุ 61 ปี ถูกหลอกโอนเงินซื้อรถบรรทุกสิบล้อ มูลค่าความเสียหาย 190,000 บาท

กลวิธีการหลอกลวง เริ่มต้นจากพฤติกรรมโดยผู้เสียหายได้ติดต่อกันรายทาง เฟซบุ๊กเพื่อต้องการจะซื้อรถบรรทุกสิบล้อ หลังจากที่เจอเพจเฟซบุ๊กแล้ว ก็ได้มีการติดต่อกัน ทางแอปพลิเคชันไลน์และเจรจาซื้อรถบรรทุกสิบล้อประกอบเอง ในราคา 230,000 บาท โดยทางคนมีฉายาชีพให้วางมัดจำเป็นจำนวนเงิน 190,000 บาท เมื่อผู้แจ้งได้โอนเงินแล้ว ก็ไม่สามารถติดต่อมิจฉาชีพคนดังกล่าวได้เลย

จากการผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มที่แสดงว่าผู้สูงอายุถูกหลอก ผู้วิจัยขอ อธิบายโดยยกตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม ในส่วนของปัจจัยทางด้านที่ผู้สูงอายุมีความ ต้องการซื้อสินค้า/บริการทางออนไลน์ใน ราคาที่ถูก ดังนี้

“ลุงก็เคยใช้เฟซบุ๊กขายของที่ไม่ได้ใช้บ้าง เช่น หมวกกันน็อก ก็โพสต์ขาย บางที ก็ซื้อสินค้าทางเฟซบุ๊กบาง เห็นมันถูกดีก็ซื้อ สินค้าที่ได้มักจะไม่ได้ตรงปก เช่น เสื้อปั่น จักรยาน บางมาก บางทีเมียลุงให้ลุงสั่งให้ เช่นเสื้อผ้าผู้หญิงพอส่งไปบางทีก็ไม่ได้รับสินค้า โอนเงินไปแล้วหายไปเลย” (ลุงแอ้ว, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2564)

“เวลาเราเลื่อนๆ ดูเฟซบุ๊ก ก็จะมีสินค้าขายของ ลุงก็ชอบ สั่งบ้าง แต่พอส่งแล้ว ไม่ได้รับสินค้า ลุงก็ไม่เคยสั่งอีกเลย” (ลุงนคร, สัมภาษณ์ 14 มีนาคม 2564)

3. ผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เพิ่ม/หางานทำผ่านสื่อออนไลน์

สำหรับปัจจัยทางด้านผู้สูงอายุที่มีความต้องการรายได้เพิ่มหลังเกษียณหรือต้องการมีรายได้เพิ่มดีกว่าการอยู่บ้านเฉยๆ ทำให้เวลาเล่นเฟชบุ๊กแล้วพบว่ามีงานจ้างงานหรือต้องการคนรับคนเพิ่มเพื่อแพ็คเกจสินค้าต่างๆ แต่ทั้งนี้ก่อนที่จะได้งานทำผู้สูงอายุจะต้องโอนค่าดำเนินการให้แก่ทางผู้ว่าจ้างก่อน จนทำให้ผู้สูงอายุโอนเงินไปเพื่ออยากได้งานทำ จนสุดท้ายผู้สูงอายุถูกหลอกได้ในที่สุด ดังกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นของคดีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 60 ปี คดีที่หลอกให้โอนเงินด้วยการแจ้งว่าจะมีการจ้างงาน มูลค่าความเสียหาย 750 บาท

กลวิธีการหลอกลวง ผู้เสียหายได้เห็นหน้าเพจเฟชบุ๊กว่ามีร้านขายสินค้าสวยๆ และต้องการรับคนแพ็คเกจเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้เสียหายก็ให้ความสนใจที่ต้องการจะรับจ้างแพ็คเกจ โดยผู้ว่าจ้างบอกว่าจะต้องมีค่าดำเนินการและค่าจัดส่งเป็นเงินรวม 750 บาท เป็นค่ามัดจำ 350 บาท และจำนวนเงิน 400 บาท เป็นค่าโอนเงิน ผู้แจ้งก็ได้โอนเงินไปหลังจากที่โอนเงินไปแล้วก็เงียบหายและไม่มีการติดต่อกลับ

จากการผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มที่แสดงว่าผู้สูงอายุถูกหลอก ผู้วิจัยขออธิบายโดยยกตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม ในส่วนของปัจจัยทางด้านผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เพิ่ม/หางานทำผ่านสื่อออนไลน์ ดังนี้

“อย่างว่าชาวบ้านอย่างเรา บางทีก็ต้องการรายได้เพื่อแบ่งเบาระดูหลาน สมัยเฟชบุ๊กไม่เป็น ก็พยายามลองทำตามเพื่อนดู อยากได้งานทำ เขาบอกให้ติดต่อช่องนี้นะ มีการขายสวยๆ แพ็คเกจสินค้าต่างๆ เราเห็นว่าอยู่บ้านก็สามารถทำงานได้ ได้วันละร้อยสองร้อยบาทก็เอา แต่ต้องเสียค่าสมัครไป 200-300 บาท พอสมัครไปก็เงียบหายไปเลย” (น้าพิณ, สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2564)

“จริงๆ แล้วสมัครเฟชบุ๊กเพื่อเก็บรูปภาพไว้เป็นอัลบั้ม บันทึกสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่เคยไปมา ตัวนางเองก็มีอาชีพเย็บผ้า ทำผ้าขาย ก็เคยไปซื้อผ้าจากร้านต่างๆ และจะทำผ้าส่งไปขายให้เขา สุดท้ายแล้วกลายเป็นว่าไม่ได้ผ้าและเสียเงินอีก” (น้านงค์, สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2564)

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายมีปัจจัยความเสี่ยงที่จะถูกหลอกจากการใช้สื่อเฟซบุ๊ก ส่วนใหญ่ พบว่ามีอยู่ 5 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายในที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอก มีจำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุต้องการความรักความอบอุ่น โดยการถูกหลอกกว่าจะมาแต่งงานด้วย 2) ผู้สูงอายุมีความไวใจ เชื่อใจคิดว่าเป็นคนสนิททักมาเยี่ยมเงิน (ไม่รู้เท่าทันสื่อ) และปัจจัยภายนอก มีจำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุต้องการมีความมั่นคงทางด้านการเงิน หลังเกษียณอายุราชการ/ความต้องการ ความมั่นคงในชีวิต 2) ผู้สูงอายุมีความต้องการซื้อสินค้า/บริการทางออนไลน์ในราคาที่ถูกลง และ 3) ผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เพิ่ม/หางานทำผ่านสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของรวิวรรณ ทรัพย์อินทร์ และญาติินิ เคารพธรรม, (2560) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่ดูโฆษณา โดยเฉพาะโฆษณาชวนเชื่อพวกขายผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร และยาที่อวดอ้างสรรพคุณเกินจริง ทำให้ผู้สูงอายุหลงเชื่อได้ ยิ่งโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีภูมิคุ้มกันด้านสื่อแล้วมี โอกาสจะถูกหลอกได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจุลนิ เทียนไทย (2562) ที่พบว่า สังคมผู้สูงอายุมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในปริมาณมากขึ้น แต่ว่าสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นสิ่งใหม่สำหรับ คนวัยนี้จึงพบปัญหาการแชร์สิ่งที่ไม่เป็นความจริง โดยเฉพาะการแชร์เพราะความสงสาร การอยาก ช่วยเหลือมากเป็นพิเศษ อาจเป็นเพราะวัยสูงอายุวัยนี้เป็นวัยที่มีความเห็นอกเห็นใจ ชอบทำบุญ ประกอบกับประสบการณ์ในการรู้เท่าทันสื่อของการใช้สื่อสังคมออนไลน์น้อยกว่าวัยอื่นๆ จึงถูกหลอกได้ง่าย ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับสังคมผู้สูงอายุในการรู้เท่าทันสื่อในด้านการใช้อินเทอร์เน็ต (Internet Literacy) โดยเฉพาะการให้ความรู้ในเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างถูกต้องและถูกทาง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ นันทิยา ดวงกุ่มเมส และคณะ (2564) ได้อธิบายวิธีการที่ใช้หลอกลวงผู้สูงอายุผ่านสื่อต่างๆ นั้นมีความหลากหลายและอาจใช้หลายวิธีในการหลอกลวงให้ได้ผล โดยวิธีการที่กลุ่มผู้สูงอายุถูกหลอกจนเกิดความเสียหาย พบว่าใช้ในการหลอกลวงอยู่ 6 ประเด็นหลักๆ ได้แก่ 1) การโน้มน้าวและชักชวนผู้สูงอายุให้ลงทุน หรือซื้อสินค้า แล้วจะคุ้มคากับสิ่งที่ลงทุนไป ทำให้ผู้สูงอายุหลงเชื่อหรือเห็นคล้อยตาม

1) การโน้มน้าวและชักชวนผู้สูงอายุให้ลงทุน หรือซื้อสินค้า แล้วจะคุ้มค่างับสิ่งที่ลงทุนไป ทำให้ผู้สูงอายุหลงเชื่อหรือเห็นคล้อยตาม 2) การแอบอ้าง หมายถึง การแอบอ้างสรรพคุณของสินค้าโดยไม่เป็นความจริง สินค้าได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพแต่ไม่เป็นจริง หรือการได้รับความไว้วางใจจากบุคคลที่มีชื่อเสียง 3) การสร้างเรื่องราวเท็จ ซึ่งหมายถึง การสร้างเรื่องราว เหตุการณ์ที่ไม่เป็นความจริงขึ้นมา เช่น การสร้างเรื่องราวญาติของผู้สูงอายุกำลังเดือดร้อน จะต้องรีบโอนเงินให้ด่วน หรือสร้างเรื่องราวผู้สูงอายุได้รับรางวัลใหญ่ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือภาษีที่สูงเกินจริง 4) การสร้างความไว้วางใจการสัญญาว่าจะให้ประโยชน์ หากมอบสิทธิบางอย่างให้ ในส่วนของผลการวิจัยจะแตกต่างจากการทบทวนวรรณกรรม ในส่วนของคิดความที่เกิดขึ้นไม่ปรากฏเรื่องการขมขู่ หากไม่ทำจะเกิดผลเสียหยาต่อผู้สูงอายุทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการขมขู่ผู้สูงอายุจะไม่มีลักษณะขมขู่ทางเฟซบุ๊ก

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Amer Owaida (2021) ที่กล่าวถึงกลโกงขูดนิยมนบนเฟซบุ๊กไว้ได้แก่ 1) การขอยืมเงินหรือปล่อยเงินกู้ โดยการการหลอกหลวงประเภทนี้ จะเกิดขึ้นเป็นประจำในเครือข่ายโซเชียลมีเดียและสังเกตได้ง่าย หลักฐานของเงินกู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้หลอกลวงที่แพร่โพสต์สาธารณะ ที่พวกเขาอ้างว่าเสนอเงินกู้ทันทีในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก และสิ่งที่พวกเขาต้องการคือค่าธรรมเนียมล่วงหน้าเพียงเล็กน้อย 2) บัญชีปลอม อาชญากรไซเบอร์สามารถเลียนแบบโปรไฟล์โซเชียลมีเดียทั้งหมด และพยายามแอบอ้างว่าเป็นตัวเจ้าของเฟซบุ๊ก จากนั้นพยายามติดต่อเพื่อนหรือญาติของเจ้าของเฟซบุ๊ก เพื่อขยืมเงินหรือให้ออนเงินเพื่อกิจกรรมอะไรบางอย่าง 3) แจกของฟรี คือการพยายามหลอกล่อให้ผู้ใช้ โดยอ้างว่าพวกเขาสามารถได้รางวัลใหญ่ โดยไม่ต้องใช้ความพยายาม กลวิธีมักจะใช้การสร้างเพจหรือบัญชีที่แอบอ้างเป็นแบรนด์คนดัง วงดนตรี หรืออะไรก็ตามที่น่าสนใจ 4) เงินสกุลออนไลน์ ด้วยความนิยมของเงินสกุลออนไลน์ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้กลโกงที่เกี่ยวข้องกับเงินสกุลออนไลน์ทุกรูปแบบเกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ต เป้าหมายของการหลอกลวงเหล่านี้เหมือนกันคือ หลอกให้แชร์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ใช้เฟซบุ๊ก ข้อมูลการชำระเงิน หรือให้ออนเงินดิจิทัลไปยังมิชชัน 5) แจงเตือนปลอม นอกเหนือจากผู้ใช้ทั่วไปแล้ว อาชญากรไซเบอร์ยังมุ่งเป้าไปยังธุรกิจและแบรนด์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โดยการติดตามเพจเฟซบุ๊กของพวกเขา ผู้หลอกลวงมักจะเริ่มต้นด้วยการแอบอ้างเป็น

ฝ่ายสนับสนุนของเฟชบุ๊กแล้วส่งข้อความถึงเจ้าของเพจโดยอ้างว่าพวกเขาละเมิดนโยบายเนื้อหาและถูกกล่าวหาว่า “ละเมิดลิขสิทธิ์”

ทั้งนี้ จากผลการวิจัยที่พบจำนวนการสูญเสียทรัพย์สินมากที่สุด ได้แก่ ผู้สูงอายุ ต้องการความรักความอบอุ่น โดยการถูกหลอกว่าจะมาแต่งงานด้วยสอดคล้องกับการเผยแพร่บทความของกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (2561) บทความเรื่อง “วาเลนไลน์ ปอท. เตือนภัย หลอกกรักออนไลน์ (Romance Scam) ที่พบว่ากลลวงของเหล่ามิจฉาชีพที่ล่อลวงเหยื่อโดยใช้ความรักเป็นกลอุบาย โดยการหาเหยื่อที่ไม่มีครอบครัว ฐานะดี แปลงโฉมตัวเองโดยการสร้างโปรไฟล์ปลอมให้ดูสวยหล่อมีฐานะดี มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ดี หูหრაเพื่อล่อเหยื่อมาติดกับดัก หวานล่อในรูปแบบต่างๆ ให้เหยื่อรู้สึกว่าเป็นคนสำคัญ ใช้คำว่า Darling, Sweet heart, My Love หลอกให้เหยื่อหลงรัก และหลอกว่าจะมาแต่งงานกับเหยื่อที่เมืองไทย โดยจะส่งทรัพย์สิน เช่น เงินสด ทองคำ เครื่องเพชร มาให้เหยื่อที่เมืองไทย มีการถ่ายรูปลงมาให้ดู จากนั้นก็จะมีย่นำมาเป็นคนไทย โทรศัพทมาอ้างกับเหยื่อว่าเป็นเจ้าหน้าที่กรมศุลกากรหลอกเหยื่อว่ามีทรัพย์สินส่งมาจากต่างประเทศจริงขอให้เหยื่อโอนเงินค่าภาษีมาให้ สังเกตได้ว่าถึงแม้การแจ้งคดีความดังกล่าวอาจจะมีจำนวนไม่มาก แต่มูลค่าความเสียหายกลับสูงกว่าคดีอื่นๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Monica T. Whitty (2020) ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่กล่าวถึงว่าใครตกเป็นเหยื่อของ Romance Scam มากที่สุด ข้อค้นพบพบว่าผู้สูงอายุและวัยกลางคนมีโอกาตกเป็นเหยื่อมากที่สุด

ดังนั้น ผู้สูงอายุควรจะมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยเฉพาะเฟชบุ๊ก เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุตกเป็นเหยื่อและถูกหลอกลวงได้ง่าย ซึ่งจะต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อสร้างรากฐานของการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มผู้สูงอายุ ญาติ ภาครัฐ (2565) ที่กล่าวถึงกลไกสำคัญที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้สูงอายุใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัย ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มผู้สูงวัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 4 ข้อสำคัญ ได้แก่ 1) พัฒนาทักษะเท่าทันสื่อ รอบรู้ด้านสุขภาพ ขยายผลเกิดเป็นเครือข่ายอาสาสูงวัยเฝ้าระวังในทุกพื้นที่ 2) พัฒนากลไกการทำงานระดับพื้นที่ปฏิบัติการ คือ สร้างกระบวนการเรียนรู้ กลไกเฝ้าระวังสื่อ เพื่อการใช้สื่ออย่าง

ปลอดภัย ไม่ถูกหลอกลวง 3) สนับสนุนการจัดการความรู้ งานวิชาการ เครื่องมือ และ
หลักสูตร ที่สอดคล้องกับบริบทการบริโภคของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึง
การจัดตั้ง ‘ศูนย์วิชาการด้านความรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ’ ร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ถือเป็นศูนย์รวมความรู้ (Knowledge Hub) เพื่อยกระดับ
การขับเคลื่อนงานด้านการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทยให้เป็นไปด้วยความยั่งยืน และ
4) พัฒนาการสื่อสาร สร้างความเข้าใจด้วยข้อมูลที่ถูกต้อง และสื่อสารต่อสาธารณะ
สร้างการรับรู้ประเด็นผู้สูงอายุกับการรู้เท่าทันสื่อ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านช่องทางการสื่อสาร
ออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” และได้รับความเสียหายมากที่สุด ได้แก่ ผู้สูงอายุต้องการความรักความ
อบอุ่น โดยการถูกหลอกว่าจะมาแต่งงานด้วย ดังนั้นผู้สูงอายุควรจะรอบคอบ ระมัดระวังมาก
ยิ่งขึ้น หากจะกระทำการใดๆ ผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ก็ควรจะปรึกษาลูกหลาน
คนรอบข้างก่อนตัดสินใจทำธุรกรรมทางการเงิน

2. หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ กองบังคับ
การปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.) สำนักงาน
ตำรวจแห่งชาติ ควรจัดให้มีการอบรมแก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่าน
สื่อออนไลน์ เพื่อป้องกันการถูกหลอกให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านจิตใจและสูญเสีย
ทรัพย์สิน ยกตัวอย่างเช่น การฝึกวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารให้กับผู้สูงอายุ การให้ความรู้เกี่ยวกับ
การไม่หลงเชื่อข้อความผ่านช่องทางสนทนา (Chat) ไม่กดลิงก์ (Link) โดยไม่ได้ตรวจสอบ ไม่
โอนเงินหรือให้ข้อมูลส่วนบุคคลกับคนอื่น เป็นต้น

3. รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรออกมาตรการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น
การส่งเสริมการจ้างงานหลังเกษียณ การสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับผู้สูงอายุสำหรับ
การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจ รวมถึงการมีระบบบำนาญบำนาญเพื่อส่งเสริมการออม
ให้แก่ผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาเป็นพื้นที่ในเขตภาคเหนือจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ในงานวิจัยครั้งต่อไปอาจจะมีการเก็บข้อมูลผู้สูงอายุทั่วประเทศ และอาจจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ประเด็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่แตกต่างกันไป
2. ควรมีการศึกษาผ่านสื่ออื่นๆ นอกจากสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก เช่น สื่อไลน์ (Line) สื่อทวิตเตอร์ (Twitter) สื่อติ๊กต็อก (TikTok) เป็นต้น
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกหลอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Multiple Regression

รายการอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2563). รายงานประจำปี 2563 กรมกิจการผู้สูงอายุ.

<https://shorturl.asia/3X2rs>

จุลณี เทียนไทย. (2562). การสร้างความเข้าใจในคุณลักษณะ พฤติกรรมและทัศนคติในอนาคตของชาวดิจิทัลไทย. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

ชาย โพธิสิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

ช่อง 7 HD ออนไลน์. (2565). เตือนภัยผู้สูงอายุ โดนหลอกออนไลน์ ผ่านเฟซบุ๊กและไลน์ มากที่สุด. <https://news.ch7.com/detail/520173>

ญาณิ รัชต์บริรักษ์. (2565). สสส.รุกสร้างสังคมสูงวัยรู้ทันสื่อ ชู 4 แนวทาง 3 คาถา นำ “วัยเก๋า” ใช้สื่อเป็น. <https://shorturl.asia/niKP3>

นันทิยา ควงกุมเมศ. (2564). ข้อมูลสถานการณ์และผลกระทบการใช้สื่อของผู้สูงอายุไทย.

<https://www.posttoday.com/politics/679553>

นันทิยา ควงกุมเมศ และคณะ. (2564). การขยายผลหลักสูตร วิทยาทันสื่อและการ

สำรวจสถานการณ์ผลกระทบการบริโภคสื่อ. [https://www.iceml.org/wp-](https://www.iceml.org/wp-content/uploads/2022/08/Clues_and_Games.pdf)

[content/uploads/2022/08/Clues_and_Games.pdf](https://www.iceml.org/wp-content/uploads/2022/08/Clues_and_Games.pdf)

พนม คลีณา. (2563). การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุและข้อเสนอเพื่อการ

เสริมสร้างภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2550). สถิติพื้นฐานเพื่องานวิจัยท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : เอ็กสปอร์ตเน็ต.

รวีวรรณ ทรัพย์อินทร์ และญุติณี เคารพธรรม. (2560). สื่อกับผู้สูงอายุในประเทศไทย.

วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 11(2), 367-387.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). ประชากรของประเทศไทย

พ.ศ. 2564. [https://ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/th/](https://ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/th/Gazette.aspx) Gazette.aspx

สุรกุล เจนอบรม. (2541). วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ

ไทย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2561). 'ROMANCE SCAM' ภัย 'คนเหงา' ยุคดิจิทัล เมื่อ 'ความ

รัก' กลายเป็นเครื่องมือของมิจฉาชีพ. [https://blog.cofact.org/digital-thinkers-](https://blog.cofact.org/digital-thinkers-sep3/?fbclid=IwAR3XHBuh-vMPPN7dJzB1R6YiGOPSKIiNRjWJ-xhlI9F-SwT37bVB9xJ5rN8)

[sep3/?fbclid=IwAR3XHBuh-vMPPN7dJzB1R6YiGOPSKIiNRjWJ-xhlI9F-](https://blog.cofact.org/digital-thinkers-sep3/?fbclid=IwAR3XHBuh-vMPPN7dJzB1R6YiGOPSKIiNRjWJ-xhlI9F-SwT37bVB9xJ5rN8)

[SwT37bVB9xJ5rN8](https://blog.cofact.org/digital-thinkers-sep3/?fbclid=IwAR3XHBuh-vMPPN7dJzB1R6YiGOPSKIiNRjWJ-xhlI9F-SwT37bVB9xJ5rN8)

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2563). ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พ.ศ. 2563. เข้าถึงได้จาก

[https://www.etda.or.th/th/newsevents/pr-news/ETDA-released-IUB-](https://www.etda.or.th/th/newsevents/pr-news/ETDA-released-IUB-2020.aspx)

[2020.aspx](https://www.etda.or.th/th/newsevents/pr-news/ETDA-released-IUB-2020.aspx)

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564). ข้อมูลเรื่องร้องเรียนในปี 2564.

<https://theactive.net/news/marginalpeople-20220410-2/>

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (การปรับตัวและการเข้าถึงดิจิทัล) พ.ศ. 2564. เข้าถึงได้จาก*
http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib12/2564/report_covid_digital_64.pdf
- Amer Owaida. (2021). *Common Facebook Scams and How to Avoid Them*.
<https://www.welivesecurity.com/2021/06/30/common-facebook-scams-how-avoid-them/>
- Armstrong, M. (2009). *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. 11th Edition, Kogan Page Limited, London.
- Mark Tyler, Veronika Simic & Linda De George-Walker. (2018). *Older adult Internet super-users: counsel from experience, Activities, Adaptation & Aging*.
<https://doi.org/10.1080/01924788.2018>.
- Monica T. Whitty. (2020). *Online dating scams are on the rise, FBI and FTC warn. Here are some red flags*.
<https://www.usatoday.com/story/news/nation/2022/02/16/romance-scams-rise-cost-americans-millions-fbi-ftc/6797616001/>
- Ortega-Parra, A., & Sastre-Castillo, M. Á. (2013). *Impact of perceived corporate culture on organizational commitment*. *Management Decision*, 51(5), 1071–1083.
- Yu, R. P., Ellison, N. B., & Lampe, C. (2018). Facebook use and its role in shaping access to social benefits among older adults. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 62(1), 71-90.

ข้อมูลสัมภาษณ์

ป้านิ, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2564

ป้าหนู, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2564

น้าภา, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2564

ลุงนคร, สัมภาษณ์ 14 มีนาคม 2564

ลุงแอ้ว, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2564

ป้าพลัด, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2564

ลุงจร, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2564

น้าพิน, สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2564

น้านงค์, สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2564